

LOGICA

Logicae definitio et partitio

I. QUID LOGICA. Logica est *norma scientifice proposita dirigens mentem ad claram et certam notitiam rerum assequendam*. Sane finis intellectus est clara et certa cognitio rerum; eaque alia non est ab assecutione veritatis. Ut autem id mens assequatur, necesse est ipsam exigere operationes suas iuxta quasdam leges et principia. Haec porro Logica suppeditat. Est ergo norma sive regula directiva rationis.

Dicitur *scientifice proposita*: quia praeter ea, quae per se evidentia sunt; cetera, quae Logica docet, argumentis propriis demonstrat, quod est proprium scientiae.

Quocirca Logica quoque est scientia quaedam. Differt autem ab aliis scientiis; quia quaevis alia scientia est formaliter assecutio quarumdam veritatum; logica vero, praeterquamquod et ipsa est formaliter assecutio quarumdam veritatum, per eas praeterea dirigit mentem in assecutione ceterarum. Quapropter appellatur *norma*.

Corollarium. Ergo Logica est ars et scientia. Ars est: nam ars est ordinatio rationis, quae per determinatas leges dirigit operationem hominis ad rectum opus: porro Logica per regulas, quas tradit, ordinem ponit in actibus mentis, atque in investigatione veritatis. Est etiam scientia; quia ut diximus. demonstrat quae docet. Est autem scientia practica, quia est simul ars.

II. QUTUPLEX RATIONE ORIGINIS. Spectato principio, a quo procedit, duplex est Logica: *naturalis et artificialis*. Ea est a natura sponte agente: haec praeterea ab accurata reflexione mentis procedit super actus suos, ut liquebit deinceps. Nempe naturalis est ea norma, quae indita est cuique

menti a natura; quaeque in rebus obviis, ac necessariis sufficient: artificialis vero non est omnino alia a naturali, sed est ipsa Logica naturalis, magis evoluta et distincte explicata ope reflexionis, quam ratio instituit super actus suos.

III. QUOTUPLEX RATIONE OBIECTI. Spectato autem obiecto, rursus est duplex. Ut enim mens claram et certam rerum cognitionem obtineat, necesse est, ut normam habeat, secundum quam cognitiones eius verae sint, et normam secundum quam operationes ipsius rectae sint. Illa dicitur *Philosophia Critica*, altera *Dialectica*. Ad illam pertinent Analytica posteriora Organi Aristotelis: ad hanc Analytica priora, cum Categoriis, et libro de Interpretatione, ac libro de Sophisticis Elenchis: quibus operibus adolescentes iam ab initio assuescere erit maxime opportunum.

De Dialectica primo loco agendum.

SECTIO I.^a

DIALECTICA

Dialecticae definitio et partitio

IV. DIALECTICA *διαλεκτική* (*τεχνη* vel *ἐπιστήμη*), si vim vocis spectas, est *ars vel scientia disserendi, seu disputandi*. Olim hoc nomine appellabatur ea ars disputatrix, quae circa probabilia versaretur. Modo autem hoc nomine insignitur pars prior Logicae, quae certis praeceptis, et, cum opus est, rite demonstratis mentem dirigit ad certam veritatis notitiam.

V. QUID DIALECTICA. Dialectica proinde definitur: *complexio scientifice proposita regularum, quibus dirigitur intellectus, ut in suis operationibus rectum ordinem ponat*. Rectus autem ordo est ille, qui par est ad gignendam claram et certam

notitiam rerum. Cur dicatur *scientifice proposita*, patet ex dictis n. I.

VI. EIUS OBIECTUM. Duplex est obiectum eius: *materiale, et formale*. *Materiale*, sive id circa quod versatur, sunt operationes intellectus; *formale*, sive id quod in obiecto materiali respicit, et facit dialectica, est ipse ordo, quem ratio ponit in operationibus suis pro assecutione veritatis.

VII. QUAS OPERATIONES DIRIGIT. Operationes mentis *physice* spectatae duae sunt *apprehensio, et iudicium*. Spectatae vero *logice*, hoc est quatenus sunt usus horum actuum ad assecutionem veritatis, tres distingui possunt, scilicet *divisio, definitio, illatio*, seu *ratiocinium*. Sane explicat quidem dialectica operationes mentis *apprehensionem et iudicium*, earumque multiplices species, et combinationes ordinate digerit; sed quatenus ea omnia sunt elementa *divisionis, definitionis, ratiocinii*; vel illis inserviunt: quas tres operationes dialectica per se dirigit. Actus enim mentis, ut res physicae sunt, a scientia naturali spectantur, divisionesque conceptuum et categoriae, *obiective* consideratae, ad metaphysicam spectant. Sed divisio, definitio, ratiocinium per se ad dialecticam spectant; et cetera, quae dialectica considerat, ordinem ad haec dicunt, ut deinceps patebit. Proinde recta divisione, recta definitione, et recto ratiocinio continetur potissimum ordo, quem dialectica ponit in operationibus mentis.

VIII. QUOMODO VOCANTUR HI TRES ORDINES. Porro hi tres ordines appellari solent a logicis *modi sciendi*. *Modus* autem *sciendi* intelligitur ratio quaedam cognoscendi distincte id quod prius confuse cognoscebatur: iam vero id tum *divisione*, tum *definitione*, tum *ratiocinio* obtineri manifestum est, et cuique ex dicendis patebit.

IX. NECESSITAS DIALECTICAE. Prout dialectica est *naturalis*, ea est necessaria: nam necessarius est homini usus quidam rectus, isque continuus rationis: is vero sine dialectica naturali haberi non potest: etenim quidam ordo rectus in operationibus mentis postulatur, quem dialectica praestat: porro dialectica artificialis supponit naturalem: